

Tarpdalykiniai tyrimai: 4-asis prigimtinės kultūros seminaras – juoda žemė

Vykintas VAITKEVIČIUS

2013 m. kovo 16–17 d. Užutrakio dvaro sodyboje įvyko 4-asis prigimtinės kultūros tyrinėtojų seminaras, skirtas žemei. Žemei, kuri laikoma šventa, maitina, vienu paveldima, branginama, kitų perkama, parduodama. Kelias dešimtis seminaro dalyvių subūrė Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto folklorininkai, talkinami Trakų istorinio nacionalinio parko direktijos.

Seminaro metu buvo klausoma pranešimų, jie gyvai aptarinėti, prie apskritojo stalo buvo skaitomi senolių pasakojimai, ekskursijos metu lankomas virš Galvės ežero iškilęs Kęstučio kalnas, o užšalusio ežero ledu pasiektos Alkos, Raudinė ir Deimantinė salos.

Šiame žurnalo numeryje skelbiami trys Užutrakio seminaro pranešimų pagrindu parengti straipsniai, kuriuos tarpusavyje sieja tema, archeologinis ir istorinis požiūris į žemę ir jos gyventojus, į namus ir dirbamus laukus, teritorinę organizaciją, žemės ribas ir jų ženklumą. Straipsniai originalūs, jie pirmą kartą prigimtinės kultūros tyrinėjimams suteikia gilų, tvirtą istorinį pagrindą, išplečia tiriamų dalykų lauką, ženklina naujus tyrėjų kelius.

Archeologų ir istorikų indėlis į prigimtinės kultūros tyrinėjimus svarus. R. Laužikas ieško būdo, kaip, remiantis kultūrinių erdvių teorija, apibrėžti vieną XIV–XVI a. Lietuvos kraštų, išmatuoti jo dydį ir nustatyti ribas, kaip apčiuopti ryšį tarp žemės ir jos gyventojų, tarp ponų ir pavaldinių. Šie tyrimų rezultatai svarbūs ne vien Dubingių kraštui, kaip teoriniu pagrindu, analogija, jais gali remtis ir kitų vietovių tyrėjai. T. Čelkis formuluoja privačių XIV–XV a. žemės valdų sampratą, plačiai parodo, kaip ji formavosi ir kito, kaip, stiprėjant nuosavybės teisėms, buvo nustatomos, matuojamos ir ženklintos valdų ribos. V. Vaitkevičius atskleidžia prigimtinei kultūrai būdingą juodos žemės sampratą, parodo jos ryšį su priešistorinių senovės gyvenviečių ir piliakalnių, istorinio laikotarpio sodybviečių ir kaimaviečių kultūriniais sluoksniais. Ypač daug dėmesio skiriama apidėmėms – sunykusių, iškeltų arba sudegintų sodybų vietoms. Ryšys su jomis sąmoningai saugomas ir iki šiol įvairiais būdais stiprinamas. Apidėmės veda

iš seno branginamos, puoselejamos ir ženklinamos gimos vietos, tėvų ir senelių namų link, verčia atsižvelgti į Valakų reformos eigą, ne vien ekonominius ir socialinius, bet ir XVI a. antrojoje pusėje vykusius kultūrinius pokyčius.

Nauja ir tai, jog po minėtų straipsnių spausdinamos pranešimus pratęsusios diskusijos, tad „Liaudies kultūros“ žurnalo skaitytojai turi galimybę susipažinti su seminaro dalyviams kilusiais klausimais ir pranešimų autorių atsakymais. Šios diskusijos žadina susidomėjimą, kelia naujų minčių ir skatina pradėtus tyrimus tęsti. Tarpdalykinių tyrinėjimų svarba nekelia nė menkiausios abejonės, jungtys tarp geologijos, geografijos, archeologijos, istorijos, kalbos, tautosakos, kultūrinės antropologijos ir religijos akivaizdžios, plėtotinos; lietuvių prigimtinės kultūros laukas tarpdalykiniams tyrimams ypač palankus ir parankus. Sujungdama žmones, šeimą, giminę, bendruomenę, sutelkdama tautą, gyvuosius ir mirusiuosius, apimdama visą mus supantį pasaulį, žemę, vandenį ir ugnį, augmeniją ir gyvūniją, prigimtinė kultūra skleidžiasi, šaknijasi, nė akimirkai nenustoja augti, krauti žiedus ir derėti.

Interdisciplinary Research: 4th Indigenous Culture Seminar — Black Earth

Folklorists from the Institute of Lithuanian Literature and Folklore on 16–17 March 2013 at Užutrakis Manor hosted the 4th Indigenous Culture Seminar, on the topic of earth, which in Lithuanian traditional culture is considered sacred. During the seminar, interdisciplinary research, linking together and with the help of data from research in various disciplines — geology, geography, archaeology, history, language, folklore, cultural anthropology and religious studies — was presented. In this edition of the journal, articles and the discussions following, from three historians (participants of the seminar) are published. The organisers of the seminar claim that indigenous culture, in bringing together people, family, tribe, community, in bringing together the nation, the living and the dead, covering the entire world around us — earth, water, fire, flora and fauna, is not only firmly rooted in our culture, but continues to fruitfully unfold even today...